

(el-A'râf 7/176-179; el-Furkân 25/44; el-Cum'a 62/5) dikkate alındığı takdirde mânevî dönüşümün her zaman söz konusu olabileceği görülür.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "msh" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, IV, 328; *Lisânü'l-'Arab*, "msh" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "msh" md.; *Müsned*, I, 390; Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 15; "Eş-ribe", 5, 6; Müslim, "Şayd", 48, 50, 51, "Züh'd", 62, "Kader", 33; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, Beyrut 1392/1972, I, 260-264; IX, 61-70; XXIII, 18; Zemaşşerî, *Keşşâf*, Beyrut 1399/1979, II, 127; Taberî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân* (nşr. Hâşim el-Mahallâtî - Fazlullah et-Tabâtâbâî), Beyrut 1406/1986, VIII, 674; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, I, 110-112; II, 385; XXVI, 103; Beyzâvî, *Enuârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, I, 27; İbn Kesîr, *Tefsirü'l-Kur'ân* (nşr. Abdurrahman el-Mar'aşlî), Beyrut 1408/1988, III, 575; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî* (nşr. Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz), Beyrut 1416/1996, XI, 175-181; Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, Kahire, ts. (İdâretü't-tibââtî'l-müniriyye), XXI, 176; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, I, 96; IV, 378; Reşid Rızâ, *Tefsirü'l-menâr*, I, 344; Elmalılı, *Hak Dinî*, I, 378-379; M. Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvir*, Tunus 1973, I, 445; I. Lichtenstädter, "And Become Ye Accursed Apes", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XIV, Jerusalem 1994, s. 153-175; U. Rubin, "Apes, Pigs and the Islamic Identity", *JOS*, XVII (1997), s. 89-105; Ch. Pelat, "Maskh", *EI²* (İng.), VI, 736-738.

AHMET COŞKUN

MESHARÂÎ

(المشراوي)

Ebû Muhammed Şerefüddîn Sadaka b. Selâme b. Hüseyin el-Mesharâî (ö. 825/1422)

Kıraat âlimi.

760 (1359) yılında doğdu. İbn Hacer el-Askalânî bu tarihi 750'li (1349) yıllar olarak kaydetmiştir. Aslen, Havran bölgesinde yer alan ve Dimaşk'tan yaklaşık 50 km. mesafede bulunan Ceydûr'a bağlı Mesharâ köyünden olup Dimaşk'a yerleşmiştir; ayrıca Ceydûrî ve Dimaşkı nisbeleriyle ve âmâ olduğu için Darîr lakabıyla da anılmıştır. İbnü'l-Cezerî'den Tevbe sûresinin sonuna kadar farklı tarikleriyle aşere okudu. Daha sonra Irak'a gitti. Irak'tan dönünce İbnü'l-Cezerî'den kıraat öğrenimini sürdürdü. Ardından gittiği Mısır'da İbn Tolun Camii imamı Ebû'l-Feth el-Askalânî'den Kâsım b. Firruh eş-Şâtûbî'nin *Ĥırzû'l-emânî*'sini ve Ebû'l-Hasan el-Gâfikî'den Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teysîr*'ini okudu. Ayrıca İbnü'l-Lebbân ve diğer bazı hocalardan kıraat dersleri aldı. Kıraat ilminde uzmanlaşan, bu konudaki biriki miyle kendini herkese kabul ettiren

Mesharâî, Mısır'dan döndükten sonra Dimaşk'ta Emeviyye Camii'nde kıraat okutmaya başladı ve pek çok kişinin dinî eğitimiyle ilgilendi. Burhâneddin el-Bikâî ve Şems el-Havrânî kıraat ilminde ondan istifade edenler arasında yer alır. Mesharâî 10 Cemâziyelevvel 825'te (2 Mayıs 1422) Dimaşk'ta vefat etti ve Bâbüssağir Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. 1. et-Tetimme fi kırâ'âti's-şelâseti'l-e'imme. Kırâat-i aşere imamlarından Ebû Ca'fer el-Kârî, Ya'kûb el-Hadramî ve Halef b. Hişâm'ın kıraatıyla ilgili olan eserde bu imamların okuyuşlarında şâz olarak görülen noktalara da işaret edilmiştir (Sehâvî, III, 318). Eserin el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de (Mecâmî, nr. 32864, [Halîm, nr. 1401], Dârü'l-kütübi'l-Misriyye'de (nr. 320) ve British Museum'da (Or., nr. 3071) nüshaları bulunmaktadır. *el-Fihrisü's-şâmil*'de (s. 36), kitabın İbn Sivâr el-Bağdâdî'nin *el-Müstenîr*'i ile Muhammed b. Hüseyin el-Kalânî'sinin *el-İrşâd*'ının muhtasarı olduğu belirtilmekteyse de bu eserlerin kırâat-i aşereye dair olduğu (İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 82, 86) dikkate alındığında bu bilginin ihtiyatla karşılanması gerekir. **2. et-Tetimmetü'n-neyyire li-kırâ'âti'l-aşere.** İbn Sivâr'ın *el-Müstenîr*'inin muhtasarı olduğu ileri sürülen eserin (*el-Fihrisü's-şâmil*, s. 184-185) Chester Beatty Library'de (nr. 4574) ve el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de (Mecâmî, nr. 32864 [Halîm, nr. 1401]) nüshaları mevcuttur. Mesharâî'nin ayrıca Kâsım b. Firruh eş-Şâtûbî'nin *Ĥırzû'l-emânî* adlı manzum eserine bir şerh yazdığı kaydedilmektedir (*İzâhu'l-meknûn*, I, 400).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cezerî, *Āyetü'n-Nihâye*, I, 336; II, 82; a.mlf., *en-Neşr*, I, 82, 86; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-ğumr*, VII, 475-476; Sehâvî, *ed-Đav'ü'l-lâmî*, III, 317-318; Brockelmann, *GAL*, II, 137; *Suppl.*, II, 139; *İzâhu'l-meknûn*, I, 400; *el-Fihrisü's-şâmil*: 'Ulûmü'l-Kur'ân, *maĥtûâtü'l-kur'ân* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1994, s. 19, 36, 184-185.

ADEM YERİNDE

MESHET TÜRKLERİ

Kafkaslar'da yaşayan bir Türk topluluğu.

Meshet, Güneybatı Gürcistan'da bir bölgenin adıdır. Sonradan buraya gelip yerleşen Türk grupları zamanla bölgenin adıyla anılarak Meshet veya Ahıska Türkleri olarak tanınmıştır. Meshet adının oldukça eskiye indiği, buranın Asur çivi yazılarında geçen Muskhi ve daha sonraki

Grek kaynaklarında rastlanan Meskhoi ve Meshii adlarıyla anıldığı belirtilir. Bölgeye yönelik ilk Türk yerleşmeleri hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak X ve XI. yüzyıllardan itibaren Kıpçaklar'ın Kafkas ötelelerinden gelip Kür ile Çoruh boylarına yerleştikleri, ardından burayı Selçuklular'a bağlı olarak yönettikleri, bu yarı bağımsız statüleri dolayısıyla idarecilerine "atabeg" unvanı verildiği bilinmektedir (*DİA*, IV, 38-40). Gürcüler de bu unvana uygun olarak burayı Saatebego (Atabegler yurdu) şeklinde ifade etmeye başlamışlardır.

Atabegler, daha sonra bölgeye hâkim olan İlhanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerine bağlandılar, ancak bu arada yarı bağımsız yönetim şekillerini muhafaza ettiler. Ardından Osmanlı Devleti'nin güçlenmesiyle birlikte bölgede Safevîler'le Osmanlı Devleti arasında nüfuz mücadelesi ortaya çıktı. 962'de (1555) yapılan Amasya Antlaşması ile Atabegler yurdu Osmanlı Devleti sınırlarına dahil oldu (Kütükoğlu, s. 41). Osmanlılar 986 (1578) savaşı'nın ardından bu bölgeyi kurdukları Çıldır eyaleti içine kattılar. Daha sonraları eyalet merkezi bazan Çıldır, bazan da Ahıska oldu. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşının ardından bölge Ruslar'ın eline geçti. Ancak bu durum yöre halkı arasında büyük bir infiale yol açtı ve İstanbul'a gönderilen mahzarlarında sancaklarının Ruslar'a verilmesine karşı olduklarını dile getirdiler (BA, *HH*, nr. 43192, 43193-Ş). Bir kısmı ise Osmanlı topraklarına göç etti. 1853-1856 savaşı sırasında Ahıskalılar Osmanlı Devleti tarafında yer aldılarsa da savaştan beklenen sonuç elde edilemedi. 1877-1878 harbi sonucunda Kars, Ardahan ve Batum Ruslar'da kalınca Meshet bölgesi ve Ahıska Osmanlı Devleti sınırlarından iyice uzaklaştı.

1886 yılına ait tesbitlere göre Ahıska'da Meshetya bölgesinde nüfusun % 19,3'ü Ortodoks Gürcü, 18,1'i Katolik Gürcü, 9,4'ü iki dilli (Türkçe ve Gürcüce) ve 43,2'si yalnızca Türkçe konuşan müslümanlardan oluşuyordu (Khazanov, XI/4 [1992], s. 2). Bu durum, XIX. yüzyılın sonlarına doğru dahi Meshet bölgesini oluşturan en önemli etnik unsurun Türk olduğuna işaret eder.

1917 Rus İhtilâli Meshet Türkleri için de bir ümit ışığı olarak algılandı. Ermeni ve Gürcü çetelerine karşı silâhlanarak bir alay kurdular. Ertesi yıl Ahıska ve Ahilkelek'in müslüman halkları, Ruslar'ın ilân ettiği milletlerin kendi mukadderatlarını kendileri tayin etme görüşünden hareketle Nisan 1918'de Osmanlı Devleti'ne